Esimerkki karitsointiohjeesta

Esimerkki karitsointiohjeesta 1
1. Karitsoinnin ennakkovalmistelut 2
2. Karitsointi – Karitsoimisen merkit 4
3. Karitsointi – Karitsoinnin tarkkailu ja hoitotoimet 5
4. Karitsointi – Karitsan ensimmäiset minuutit 6
5. Karitsointi – Uuhen ja karitsoiden siirto erilliskarsinaan 8
6. Karitsointi – uuhen ja karitsoiden tarkkailu erilliskarsinoissa 9
7. Adoptointi 11

1. Karitsoinnin ennakkovalmistelut

Paljon ennen karitsointia:

- Analysoi säilörehut ja varaa parhaat ja laadukkaimmat rehut imettäville uuhille sekä karitsoille karitsakamariin.
- Tee/teetä ruokintasuunnitelma.

Edellisen karitsoinnin yhteydessä:

- Varaa pakkaseen lampaan sikiövettä ja ternimaitoa.

TARKISTA MYÖS VARASTOT VALMIIKSI ENNEN SEURAAVAA KARITSOINTIA:

- desinfiointiainetta
- kertakäyttöhansikkaita (pitkät ja lyhyet)
- liukastetta, esim. Lubrisan
- sakset, kuumemittari
- talouspaperia
- puhdasta, desinfioitua nailonnarua, jos tarvitaan enemmän vetoapua
- puuvillalankaa
- tuttipullo, nenämahaletku
- kertakäyttöruiskuja
- melassiliuosta
- A-D-E vitamiini, seleeni
- solutestilautanen ja -liuos
- pastamainen kalsiumvalmiste
- pötsintoimintaa tukeva valmiste
- propyleeniglykoli-valmiste
- Kosteuspyyhkeet
- Käsilypsin
- Pyyheliinoja
- Kuumavesipullo
- Emätinvaljaat

Hyvissä ajoin ennen karitsointia:

- Valmistele karitsakamareiden aidat valmiiksi
- varaa juottorehua karitsoille

Karitsoinnin ollessa käsillä:

- Lampuri tai muu avustava kätilö huolehtii omat kyntensä lyhyiksi, ettei mahdollista synnytysapua antaessaan aiheuta niillä vahinkoa uuhelle!

2. Karitsointi – Karitsoimisen merkit

	Tarkista uuhien odotetut karitsoinnin ajankohdat toimiston pöydällä olevasta kansion listasta. Katso myös uuhen edellisten karitsointien kulku ym. tiedot. Karitsoinnin ollessa lähellä, tilannetta tulee tarkkailla muutaman tunnin välein.	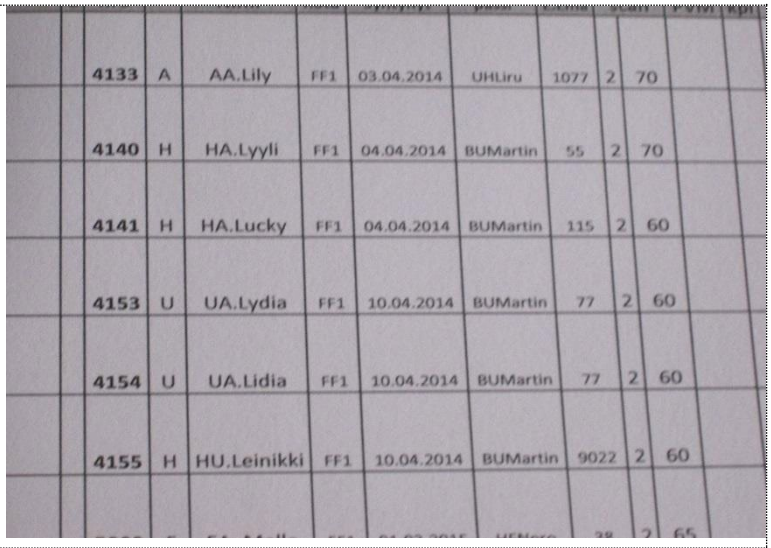
	Kun uuhen tiineys on kestänyt 142 vuorokautta astutuksesta, tarkkailua tiivistetään niin, että *uuhi on max. 3 h yksin!*	
	Tarkkaile karitsoivaa ryhmää. - Seuraa emojen utareterveyttä, älä kuitenkaan suotta lypsä ennen karitsointia, ettei vahatulppa irtoa! Utareet ja ulkosynnyttimet turpoavat ja väri muuttuu punaiseksi, lopulta helakan punaiseksi. Utareet ovat pingottuneet ja niistä erittyy maitoa. Maitoa voi erittyä jo jonkin aikaa ennen karitsointia. Vatsa laskeutuu. Karitsoiva uuhi on rauhaton, eristäytyy laumasta. Se saattaa määkiä, kuopii alusiaan l. ”rakentaa pesää”, menee pitkälleen ja nousee taas ylös. Ruokinta-aikana ei mene syömään vaan jää taka-alalle. Uuhi voi myös olla tavanomaista hellyydenkipeämpi ja ”jutella”. Nuorilla uuhilla merkit eivät välttämättä ole yhtä selvät!	

3. Karitsointi – Karitsoinnin tarkkailu ja hoitotoimet

	Karitsoivan uuhen kohdunsuu avautuu ja ulkosynnyttimistä tulee limaa. Vesipussi työntyy ulos, rikkoutuu ja liukastaa synnytystiet. Uuhella on supistuksia ja työntöpolttoja. Normaalisti karitsa syntyy etuperin, pää molempien etujalkojen päällä, jolloin sorkat osoittavat alaspäin.	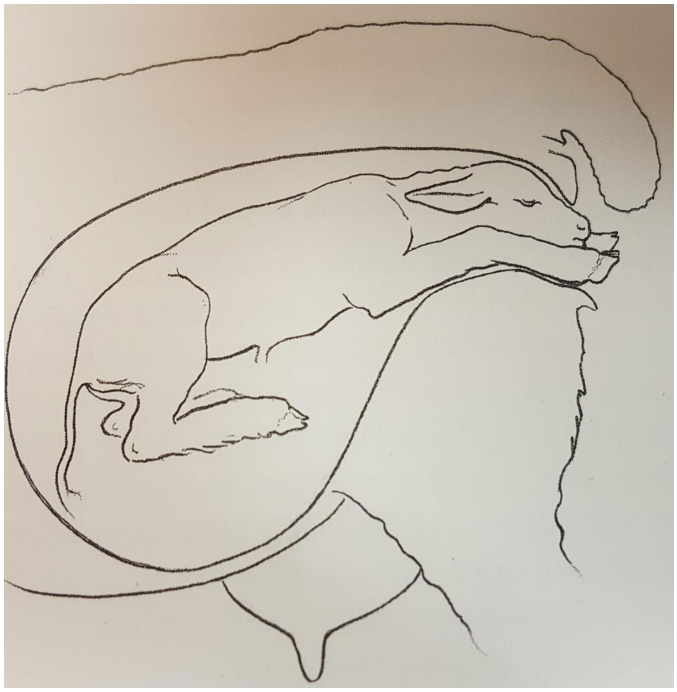
	Yleensä uuhi nousee ylös ensimmäisen karitsan synnyttyä, jolloin napanuora katkeaa ja emä alkaa nuolla karitsaa. Seuraavat karitsat syntyvät usein puolen – kahden tunnin välein.	
	Ensimmäisen karitsan synnyttyä ja uuhen keskittyessä siihen tarkistetaan utareterveys ja maidon tulo. Vetimet pyyhitään ennen ternimaidon lypsyä. Lypsy käsin tai pumpulla. **HUOM! Muista käsien puhtaus!** Lypsetään ternimaitoa ja juotetaan märille karitsoille pullosta heti vähintään 0,5 dl.	
	Jos uuhi on ponnistellut tiukasti 30 min eikä karitsointi etene, avustetaan. **Jos** sikiöveden tulosta on kulunut 2 h eikä karitsointi etene, avustetaan. **Jos** uuhi selkeästi ”haluaa” karitsoida mutta karitsointi ei etene, syynä voi olla perätila, avustetaan. Ensikertalaisen kanssa on syytä toimia nopeamminkin.	

	Jos epäilee, ettei kaikki ole hyvin ja tekee mieli tutkia, tutki tilanne. Jos kaikki on hyvin, jatketaan tarkkailua, jos löytyy asentovirhe, korjataan asento ja avustetaan tarpeen mukaan. Kun karitsa on korjattu oikeaan asentoon ja etenkin, jos se tuntuu suurelta, annetaan uuhen ponnistaa se itse ulos. Ei revitä karitsoita väkisin. Oikeassa asennossa oleva karitsa voi hyvin kohdussa, sen napanuora toimii, vaikka pää olisi jo melkein ulkona ja kieli sininen. Epäselvissä tilanteissa soita [Henkilö X]:lle puh. 050 123 4567	

4. Karitsointi – Karitsan ensimmäiset minuutit

	Jos sikiökalvot ovat paksut tai uuhi hyvin väsynyt, on sikiökalvot rikottava. Karitsan suu ja sieraimet puhdistetaan limasta, esim. talouspaperilla tai kuivikkeilla. Vastasyntynyt asetetaan rintalastansa päälle, jotta hengitys olisi helpompaa. Jos limaa on niin paljon, ettei karitsa pysty hengittämään, voi sitä roikottaa takajaloista ylösalaisin. **Jos ei hengitä,** *reippaat lyönnit kylkeen karitsan ollessa rintalastansa päällä makuulla**. Olki nenään on myös yksi keino saada aivastus aikaiseksi.*** Suun puhdistuksen jälkeen, kun karitsa hengittää hyvin, annetaan se nuoltavaksi emän eteen. Vastasyntyneen karitsan tulee saada maitoa mahdollisimman pian syntymän jälkeen, max. 20 min. ***Varmista, että emo nuolee karitsat kunnolla. Jos emo on kuitenkin niin väsynyt, ettei se jaksa nuolla karitsaa, on karitsa kuivattava puhtailla oljilla hieromalla, tai kuivattava pyyhkeellä, jolloin aktivoidaan karitsaa samalla hieromalla.***	

Tarkista utareet. Jos ovat likaiset, on ne pestävä. **HUOLEHDI KÄSIEN PUHTAUDESTA ENNEN SUIHKEIDEN OTTAMISTA JA LYPSYÄ!!!** Imemistä häiritsevät villatupsut on poistettava.

Lypsä lypsykoneella tarvittava määrä ternimaitoa terveistä ja puhtaista vetimistä ja juota märät karitsat tuttipullolla heti ~ 0,5 dl/karitsa.

Jos uuhella on utaretulehdus, on huolehdittava hygieniasta erityisen hyvin. Karitsoille juotetaan ternimaitoa erillisestä pullosta ja kädet on pestävä, jos on ollut kosketuksissa kyseiseen uuheen. Utaretulehdukseen sairastunut uuhi ja sen karitsat pidetään erillään muista uuhista ja karitsoista.

Joskus emä saattaa hylkiä jotain karitsaansa. Voi auttaa, jos karitsaa ensin hierotaan emän jälkeisillä ja annetaan sitten emän nuoltavaksi. Tarvittaessa käytetään adoptioaitaa tilanteen rauhoittamiseksi.

Uuhelle tarjotaan lämmintä vettä **eteen** karitsoinnin jälkeen.

5. Karitsointi – Uuhen ja karitsoiden siirto erilliskarsinaan

	Siirrä uuhi puhtaaseen ja kuivaan erilliskarsinaan vasta kun ensimmäinen karitsa on syntynyt, mielellään vasta sitten, kun kaikki karitsat ovat syntyneet. Jos ensimmäisen karitsan ympärillä on paljon toisia uuhia, ”hoitotätejä”, kannattaa siirto tehdä mahdollisimman nopeasti omaan rauhaan, muuten odotetaan karitsointi loppuun. Tarvittaessa katkaistaan näköyhteys hoitotäteihin. Tämä on tärkeää, että karitsa ei leimaudu väärään emoon. Aikaa leimautumiseen on 20 min. Ison karsinan voi jakaa esimerkiksi irtoaidoilla niin että synnyttävä uuhi saa ”työrauhan”.	
	Kun uuhi ja karitsa/karitsat on siirretty erilliskarsinaan, letkuta tarvittaessa heikot. Heikko karitsa, jolla on kylmettymisen riski, paketoidaan pyyhkeeseen lämpöpullojen kanssa. Merkitse punaisella liidulla letkutettu karitsa.	

6. Karitsointi – uuhen ja karitsoiden tarkkailu erilliskarsinoissa

	Uuhi ja karitsat pidetään muusta laumasta erillään 3 vuorokautta karitsoinnin jälkeen, jolloin niitä seurataan tarkasti. Karsinoiden on oltava ehdottomasti puhtaat ja ne on kuivitettava kahdesti päivässä. Uuhen ruokahalua ja karitsan maidon saannin riittävyyttä tarkkaillaan. Ongelmakaritsat punnitaan päivittäin. Karitsoita roikottamalla etujaloista tarkkaillaan letkutuksen tarvetta. Jos maha näyttää päärynän muotoiselta ei tarvitse käyttää nenämahaletkua. Jos maha näyttää tyhjältä (porkkanan muotoinen) letkutetaan. Tämä tarkkailu tehdään kerran päivässä. Uuhen apeutta ja mahdollista kuumetta tarkkaillaan jälkeisten jäämisen ja kohtutulehduksen varalta. Jälkeisten olisi irrottava vuorokauden sisällä. Erilliskarsina, jossa on ongelmia, merkitään, samoin eläin, jolla ongelma on.	
	Kolmen päivän ikäisinä erilliskarsinoissa kaikille karitsoille annetaan E-Seleeni-lisä, laitetaan korvamerkit, punnitaan 3 pv:n paino ja maidontuotanto pisteytetään.	

	Kirjaa ylös uuhen tiedot ja huomiot karitsoinnista sekä havainnot karitsoista. Karitsointipisteiden anto. Maidontuotanto pisteytetään vasta kolmen vuorokauden jälkeen karitsoinnista.	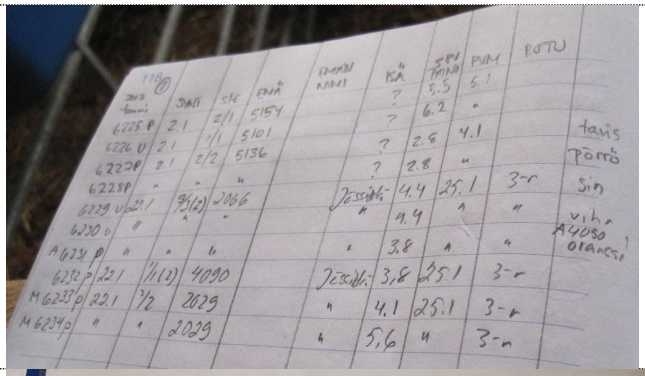
		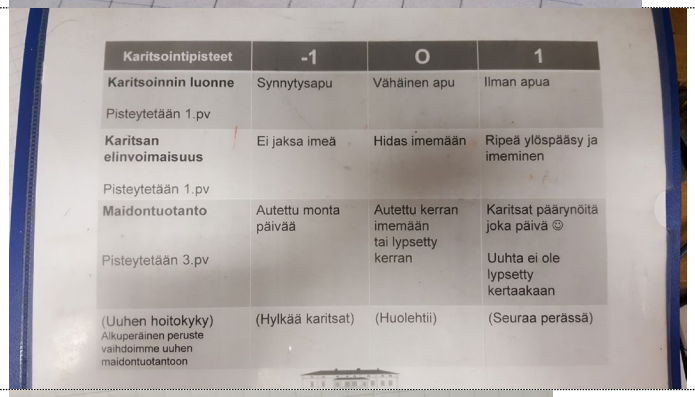
	Jos ilmenee jotain huomioitavaa, uuhi tai karitsa tarvitsee erityistä huolenpitoa tai on tehty hoitotoimenpiteitä, jotka poikkeavat normaalista rutiinista, tulee ne kirjata ylös. Muista kirjata lääkinnät lääkekirjanpitoon.	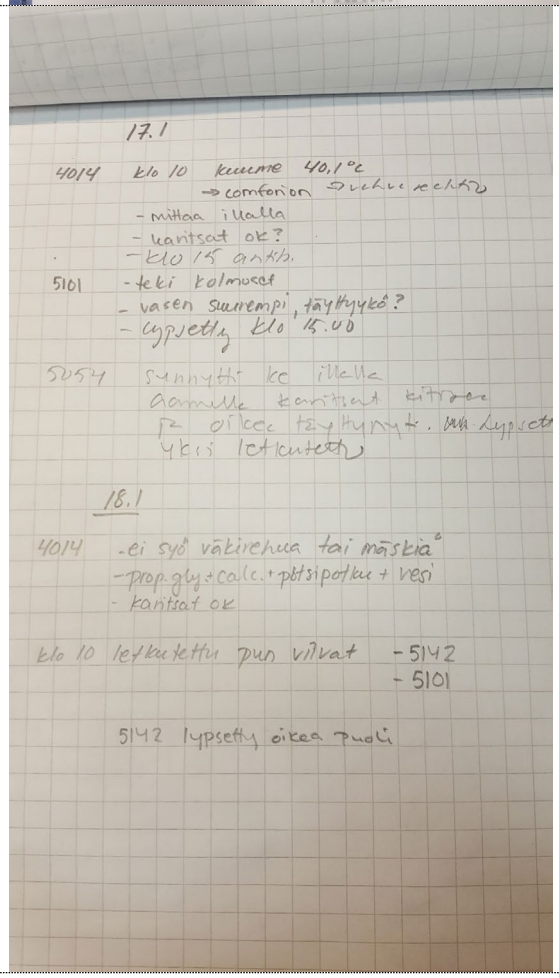

7. Adoptointi
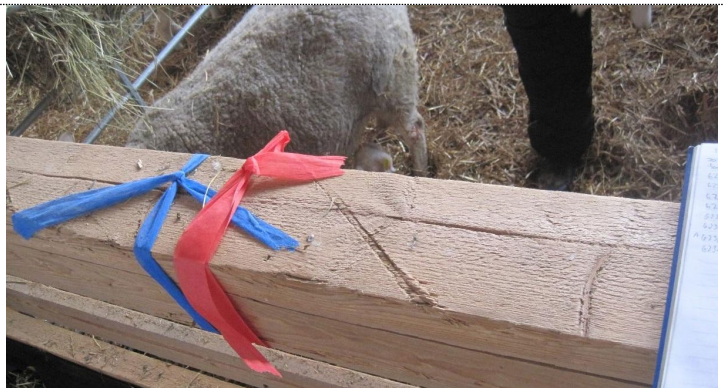
	• Uuhista, joille syntyy vain yksi karitsa, pidetään ns. adoptiolistaa. Kun käsillä on useampisikiöinen karitsointi, varaudutaan joku karitsoista adoptoimaan 1 –emälle imetettävien karitsoiden määrän tasaamiseksi.	
	Adoptoitava karitsa kastellaan sikiövedellä ja sen sorkat kiinnitetään nippusiteillä yhteen, jonka jälkeen se viedään uudelle emälle. Adoptio tehdään juuri synnyttävälle emälle, oman karitsan syntymästä ei saa olla kulunut yli 20 min. Nippusiteet on avattava 20 minuutin jälkeen.	
	Adoptiokaritsa-karsinat merkitään sinisellä.